

Vad är egentligen bildning och varför behöver vi en bildningsorienterad skola?

Av Ruhi Tyson

Bildning förstås ofta i termer av en bildningskanon, framför allt inom skönlitteratur och humaniora men ibland utvidgat till att omfatta mer. Det är också riktigt att en väsentlig del av vår nästan 2 500-åriga bildningstradition handlar om kunskaper och om vad vi läser/har läst tillsammans. Samtidigt inbegriper bildningstraditionen mycket mer. Så är exempelvis en annan viktig, och ofta förbisedd, sida av bildningstraditionen intresset för karaktärsbildning eller moralisk bildning. Gösta Vestlund, en av giganterna i den svenska folkhögskolerörelsen, sa i en intervju sent i sitt långa liv (han var 93 år då intervjun genomfördes):

Bildning kan ... ha olika rötter och uppfattningen om bildning kan variera i olika miljöer. Men i bildning ingår alltid ett visst mått av insikt, inlevelse och insats. Insikt för att förstå sig själv och samhället. Inlevelse för att kunna möta olika sociala behov och insatsförmåga för att ta ansvar som individ och medborgare. Men djupast sett är det, som jag ser det, en fråga om relationer, om förmågan att på allvar värdesätta andra människor. En gymnasist skrev en gång ett brev till sin farfar och slutade med orden: "Du farfar, såg aldrig ner på mig, därför har det alltid varit lätt för mig att se upp till dig!" Möjligen är svaret så här enkelt: "Bildad är den som aldrig kränker en annan människa!" Det ger också tankar om medlen för att skapa bildning.

Han karakteriserar alltså bildning som en sorts kapacitet att handla taktfullt, med respekt och intresse för den andre. Något liknande uttrycker Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), en av den tyska bildningstraditionens centrala tänkare, i *Sagan om den gröna ormen och liljan*: "Kärleken härskar ej men bildar och det är förmer."

Till en början blir det genast lättare att förstå varför bildning är så viktigt i skola och undervisning om man tänker på att det är bildningserfarenheterna som mer än något annat gör att lärandet upplevs som meningsfullt. Det borde vara klart att undervisning kan fungera hur effektivt som helst, men om eleverna (och lärarna) inte förbinder den med en känsla av meningsfullhet, en känsla av att bli berikade, kan det i längden inte leda till annat än leda, skoltrötthet och att motivationen blir helt avhängig av externa faktorer som olika sorters belöning och bestraffning.

En bildningsfattig skolgång gör det också svårare att utveckla en vilja till livslångt lärande, något som blivit allt viktigare i ett samhälle där vi lever längre samtidigt som förändringarna sker snabbt och kräver en utpräglad förmåga till kreativitet och utveckling av den enskilde. Givetvis är skolans uppgift att delge eleverna konkreta kunskaper, färdigheter och förmågor. Bildningsorienteringen består i stora drag av dess kapacitet att göra detta på ett sätt som successivt ökar elevernas kunskapsörst, ökar deras intresse för att lära vidare efter skolan på egen hand och ökar deras tilltro till både värdet av detta och den egna förmågan att uppnå vad de föresatt sig.

Framför allt behöver vi en bildningsorienterad skola där kunskapen man får förbinds med klokhet, annars riskerar vi att utbilda mycket intelligenta människor utan en vilja att bidra till andras välbefinnande. Vad innebär då praktisk klokhet?

Praktisk klokhet utgör kärnan i vad det innebär att vara bildad. Inom bildningstraditionen har också moralisk bildning en viktig plats, något som de inledande citaten från Gösta Vestlund och Goethe är exempel på. I dag upplever begreppet lite av en renässans, då forskare försöker karakterisera vad som gör lärare och andra i yrken med starka sociala inslag bra på att till exempel lösa konflikter, kommunicera hänsynsfullt, utveckla ett gott ledarskap och agera föredömligt. Renässansen hänger samman med ett förstärkt medvetande om att skola, vård, omsorg och liknande yrkesområden behöver moraliskt kloka utövare för att fungera. Det är exempelvis svårt att bedriva undervisning om man inte kan förebygga och lösa konflikter, om man är omdömeslös i kommunikationen med elever och föräldrar eller om man saknar taktfullhet. För det mesta hankar vi oss fram ändå, men det saknas en etablerad kunskap om hur vi kan ta till vara erfarenheter av kloka handlingar och reflektioner. Jag tror alla har varit med om tillfällena då kommunikationen gått så bra att allt liksom lyfts till något man knappt trodde var möjligt, eller där en konflikt har lösts så att alla parter gått därifrån klokare. Men jag tror också att vi inte upplever det lika regelbundet som vi skulle kunna. Genom att aktivt söka efter exempel på sådant som vi anser är särskilt föredömligt och sedan dokumentera samt diskutera dem kan vi börja driva utvecklingen av praktisk klokhet i skolan och samhället på ett mer medvetet sätt.

Värdet av att samla exempel på ovanligt klok interaktion människor emellan ligger framför allt i relationen mellan det generella och det konkreta. Jag vet kanske att ett bra ledarskap nästan alltid involverar att kunna lyssna på medarbetare, men därmed inte direkt hur jag ska göra i olika konkreta situationer som skiljer sig åt. Jag vet

kanske att konfliktlösning fungerar bäst om jag undviker att moralisera och döma utan i stället uppmuntrar till dialog, men inte *hur* jag ska omsätta sådana principer i det konkreta. Därför behövs det en mångfald exempel som berör samma typ av situationer men visar på olika sätt att hantera dem. Då kan de bli ett stöd för oss att reflektera på ett flexibelt och dynamiskt sätt över vad som kunde vara klokt att göra i en situation.

Ruhi Tyson är fil. Dr. i pedagogik och arbetar som lektor på Institutionen för pedagogik och didaktik vid Stockholms Universitet samt på Waldorflärlärhögskolan. Han undervisar också i bokbindning på Kristofferskolan. Han har nyligen publicerat boken *Bildning och praktisk klokhet i skola och undervisning* av Ruhi Tyson (Natur & Kultur bokförlag). Ovanstående text är en bearbetning av inledningens första sidor och boken omfattar förutom utförliga resonemang om bildningens olika aspekter samt den praktiska klokhetens betydelse också en stor mängd exempel vars syfte är att illustrera och synliggöra berättelsens och exemplets potential.